

Isaac Bashevis Singer

UN AMIC
DE KAFKA
I ALTRES CONTES

Traducció de Maria Rossich

El cercle *de VIENA*

UN AMIC DE KAFKA

1

Havia sentit parlar de Franz Kafka molt abans de llegir cap dels seus llibres. Me n'havia parlat el seu amic Jacques Kohn, exactor del Teatre Ídix. I dic «ex» actor perquè quan jo el vaig conèixer ja no pujava als escenaris. Era la primeria dels anys trenta, i el Teatre Ídix de Varsòvia ja havia començat a perdre públic. En Jacques Kohn era un home malalt i abatut. Tot i que encara vestia com un dandi, duia roba tronada. Portava un monocle a l'ull esquerre, un coll alt postís antiquat (d'un tipus que aleshores s'anomenava *Vatermörder*), sabates de xarol i barret fort. Els cínics del club d'escriptors ídix de Varsòvia, que freqüentàvem tant ell com jo, li havien posat el renom d'«el Lord». Malgrat que cada cop caminava més encorbat, s'esforçava tossudament a tirar enrere les espatlles. Es pentinava els cabells rossos que li quedaven formant un pont per damunt de la clepsa nua. Seguint la tradició del teatre antic, de tant en tant tenia lapsus i parlava en un ídix germanitzat, sobretot quan es referia a la seva relació amb Kafka. Últimament escrivia articles de diari, però els editors els rebutjaven unànimement. Vivia en unes golfes del carrer Leszno i sempre estava malalt. Entre els membres del club corria aquesta broma sobre ell: «Es passa el dia en un tanc d'oxigen, i de nit emergeix fet un Don Joan».

Al vespre, sempre ens trobàvem al club. La porta s'obria lentament, i donava pas a en Jacques Kohn. Tenia l'aire d'una celebri-

tat europea important que es dignava visitar el gueto. Mirava al seu voltant i feia una ganyota, com si volgués deixar palès que les olors d'arengada, all i tabac barat no li agradaven. Feia lliscar la mirada amb menyspreu per les taules cobertes de diaris, peces d'escacs trencades i cendrers plens de burilles, al voltant de les quals els membres del club discutien sobre literatura a crits i sense aturador. En Jacques Kohn remenava el cap, com qui diu «què se'n pot esperar, d'uns *schlemiels* com aquests?». Tan bon punt el veia entrar, jo ja em ficava la mà a la butxaca i preparava els zlotys que segur que em demanaria prestats.

Aquest vespre en concret, en Jacques semblava de més bon humor que de costum. Va somriure, mostrant les seves dents de porcellana, que no li anaven a la mida i es bellugaven lleugerament quan parlava, i va avançar lentament cap a mi, com si fos dalt d'un escenari. Em va oferir la mà, ossuda i de dits fins, i va preguntar:

—Com està la gran promesa de la nostra literatura?

—Ja comencem?

—De cap manera, benvolgut amic. Ho dic seriosament. Sé reconèixer el talent quan el veig, encara que jo no en tingui. Quan vam actuar a Praga, l'any 1911, ningú no havia sentit a parlar mai de Kafka. Va entrar al camerino, i tan bon punt el vaig veure, vaig saber que em trobava davant d'un geni. Ho vaig ensumar tal com un gat ensuma un ratolí. Així va ser com va començar la nostra gran amistat.

Jo havia sentit aquella història moltes vegades i amb moltes variacions, però sabia que em tocava tornar a escoltar-la. Es va asseure a la meva taula i la Manya, la cambrera, ens va portar gots de te i galetes. En Jacques Kohn va alçar les celles pel damunt dels ulls groguencs i plens de venetes sangonoses. La seva expressió semblava dir: «D'això en diuen te, els bàrbars?». S'hi va posar

cinc terrossets de sucre i ho va remenar fent cercles amb la culletera de dins cap a fora. Amb el polze i l'índex, que tenia l'ungla inusualment llarga, va partir una galeta, se'n va dur un tros a la boca i va dir «*Nu ja*», que volia dir que no podies omplir-te la panxa amb el passat.

Era tot comèdia. Venia d'una família hassid d'un poble polonès. No es deia Jacques, sinó Jankel. Ara bé, havia viscut molts anys a Praga, Viena, Berlín, París. No sempre havia estat al Teatre Ídix, també havia actuat a França i Alemanya. Tenia amistat amb moltes persones cèlebres. Havia ajudat Chagall a trobar un estudi a Belleville, l'havien convidat moltes vegades a casa d'Israel Zangwill. Havia participat en una producció de Reindhardt, i fins i tot havia compartit embotits amb Piscator. M'havia ensenyat cartes que li havien enviat no només Kafka, sinó Jakob Wassermann, Stefan Zweig, Romain Rolland, Ilià Erenburg i Martin Buber. Tots el tutejaven. A mesura que ens vam anar coneixent millor, fins i tot em va mostrar fotografies i cartes d'actrius famoses amb qui havia tingut aventures.

Per a mi, «prestar» un zloty a en Jacques Kohn significava entrar en contacte amb l'Europa occidental. La manera de brandar el bastó de puny de plata em feia pensar en terres llunyanes. Fins i tot la manera de fumar era diferent de com ho fèiem a Varsòvia. Era extremament cortès. En les ocasions comptades que em feia algun retret, sempre hi afegia algun compliment elegant, de manera que no em sentís ofès. Més que cap altra cosa, jo admirava la seva manera de fer amb les dones. Jo era tímid amb les noies: m'enrojolava, m'agafaven totes les vergonyes; però en Jacques Kohn tenia l'aplom d'un aristòcrata. Sempre tenia alguna cosa amable per dir, fins i tot a les dones més lletges; les afalagava totes, però sempre amb un to d'ironia benèvola, adoptant l'actitud indiferent de l'hedonista que ja ho ha tastat tot.

Amb mi era franc:

—Jove amic meu, soc pràcticament impotent. La impotència es manifesta amb uns gustos massa refinats; quan algú té gana de debò, no necessita massapà ni caviar. He arribat al punt que cap dona no em resulta atractiva, no em passa per alt cap defecte seu. Això és impotència. Vestits i cotilles són transparents per a mi, ja no m'enganyen ni maquillatge ni perfum. He perdut les dents, però quan una dona obre la boca, de seguida li veig els empastaments. Això mateix era el gran problema de Kafka a l'hora d'escriure, per cert: veia tots els defectes, els seus i els dels altres. La major part de la literatura és obra de plebeus i potiners com Zola i D'Annunzio. Jo veia els mateixos defectes al teatre que Kafka trobava a la literatura; això va ser el que ens va unir. Però curiosament, quan havia de valorar el teatre, Kafka no veia cap defecte, ni un. Dispensava lloances exagerades a les nostres lamentables obres en ídix, i es va enamorar bojament d'una actriu penosa, *madame* Tschissik. Quan penso que Kafka va estimar aquella criatura, que hi somiava, passo pena pels homes i les seves il·lusions. En fi, la immortalitat no és gaire primmirada. Qualsevol que entra en contacte per casualitat amb un gran home l'acompanya a l'eternitat, sovint sense merèixer-s'ho. Oi que una vegada em vas preguntar com m'ho faig per tirar endavant? O són imaginacions meves? Em vas preguntar d'on trec les forces per suportar la pobresa, la malaltia i, el pitjor de tot, la desesperança? Bona pregunta, jove amic meu. És la mateixa que em vaig plantejar jo quan vaig llegir el Llibre de Job per primera vegada. Per què continua vivint i patint, Job? Per poder tenir més filles, més ases i més camells, al final? No. La resposta és que vivia per amor al joc en si. Tots juguem a escacs amb el Destí. El Destí mou una peça, nosaltres en movem una altra. Intenta fer-nos escac i mat en tres moviments, i nosaltres juguem a impedir-l'hi. Sabem que no podem

guanyar, però volem plantar-li cara. El meu adversari és un àngel que mai no afluixa. Ataca en Jacques Kohn amb tot el que té. Ara és hivern; fa fred fins i tot amb l'estufa encesa, però la meua no funciona des de fa mesos, i el propietari es nega a reparar-la. A més, si no tingués l'estufa espatllada, tampoc no em serviria de res, perquè no tinc diners per comprar carbó. Dins de la meua habitació hi fa tant de fred com al carrer. Si no has viscut mai en unes golfes, no saps com n'és, de fort, el vent. Els vidres de les finestres tremolen fins i tot a l'estiu. De vegades un gat s'enfila a la teulada del costat de la meua finestra i es passa la nit udolant com una dona de part. Em quedo mig mort de fred sota les mantes mentre el gat miola cridant una gata, o potser només és que té gana. Podria donar-li alguna cosa per menjar perquè callés, o fer-lo fora, però és que per no morir de fred m'embolico en tots els parracs que tinc, i fins i tot amb diaris vells, i si em bellugo, ni que sigui només una mica, se'm descompon tot el muntatge. De totes maneres, benvolgut amic meu, també és cert que més val jugar amb un adversari digne que no pas amb un de matusser. Jo admiro el meu contrincant. De vegades el seu enginy em deixa sense paraules. És en un despatx del tercer o el setè cel, al departament de la Providència que s'ocupa del nostre petit planeta, i només té una missió: enxampar en Jacques Kohn. Les seves ordres són: «Trenca la bota, però que no es vessi el vi». I això és exactament el que fa. És un miracle que aconseguixi mantenir-me en vida. Em faria vergonya confessar quants medicaments prenc, quantes pastilles m'empasso. Tinc un amic farmacèutic; si no, no m'ho podria permetre de cap de les maneres. Me les empasso l'una darrere l'altra, abans de gitar-me, i sense beure aigua: si bec, he d'orinar. Tinc problemes de pròstata, i ja m'he d'aixecar prou vegades cada nit. En la foscor, les categories de Kant no s'apliquen. El temps deixa de ser temps, i l'espai deixa de ser espai. De nit, pots

tenir una cosa a la mà i que desaparegui de cop. Encendre el meu llum de gas no és pas gens fàcil; els mistos es volatilitzen constantment. Les golfes són plenes de dimonis. De tant en tant els dic alguna cosa: «Eh, tu, Vinagre, fill del Vi! Vols deixar-te estar de bromes pesades?». Fa temps, en plena nit, vaig sentir que picaven a la porta, i després, una veu de dona. No hauria sabut dir si reia o plorava. Vaig pensar: «Qui deu ser? Lilit? Namah? Machlath, la filla de Ketev M'riri?». Vaig cridar en veu alta: «Senyora, es confon de porta», però ella va continuar trucant. Aleshores vaig sentir un gemec, i algú que queia. No gosava obrir la porta. Vaig posar-me a buscar els mistos, fins que em vaig adonar que els tenia a la mà. Finalment vaig sortir del llit, vaig encendre el llum de gas, i em vaig posar la bata i les sabatilles. Vaig entreveure el meu reflex al mirall, i em vaig espantar. Tenia la cara verda i sense afaitar. Al final vaig obrir la porta i em vaig trobar una noia jove, descalça, amb un abric de pell de marta sobre la camisa de dormir. Estava pàl·lida, i tenia els cabells rossos esbullats. «Què passa, senyora?», li vaig preguntar. «Algú acaba d'intentar matar-me —va dir—, deixi'm entrar, si us plau, només fins que surti el sol». Jo volia preguntar-li qui l'havia volgut matar, però vaig veure que estava mig glaçada. I probablement beguda, també. La vaig deixar passar i vaig adonar-me que duia un braçalet amb uns diamants enormes. Vaig avisar-la que no tinc calefacció, però ella va contestar: «Millor això que morir al carrer». I així ens vam quedar tots dos. Què havia de fer, jo, amb aquella dona? Només tinc un llit. No bec, perquè el metge m'ho ha prohibit, però un amic m'havia regalat una ampolla de conyac, i tenia unes quantes galetes seques. Li vaig oferir un beure i una galeta. El licor va revifar-la una mica. «Que viu en aquest edifici, senyora?», li vaig preguntar. I ella va dir: «No, al bulevard d'Ujazdowskie». Es notava que era una aristòcrata. Una cosa va portar l'altra, i vaig

descobrir que era comtessa i vídua, i que el seu amant vivia a l'edifici: era un home salvatge que tenia un cadell de lleó com a mascota. Ell també era membre de la noblesa, però actualment era un pària, perquè havia estat un any a la presó de la Ciutadella per intent d'assassinat. Com que la comtessa vivia amb la seva sogra, l'amant no podia visitar-la, i per tant era ella qui anava a casa d'ell. Aquella nit, en un atac de gelosia, l'havia estomacada i li havia posat el canó del revòlver a la templeta. Resumint: ella havia aconseguit agafar l'abric i fugir del pis del seu amant. Va trucar a la porta de diversos veïns, però com que ningú no la deixava entrar, va acabar arribant a les golfes. Li vaig dir: «Senyora, el seu amant encara deu buscar-la. I si la troba? Jo ja no soc capaç d'encarar-me a ningú». I ella va contestar: «No s'atrevirà a armar cap escàndol, perquè està en llibertat condicional. Hem tallat per sempre; no m'abandoni en plena nit, si us plau...». «I demà, com s'ho farà per anar a casa?», li vaig preguntar. «No ho sé —va dir ella—; de fet, estic farta de viure, però no vull morir a mans d'aquell home». Li vaig dir: «Bé, com que jo de tota manera no podré aclucar l'ull, quedí's el meu llit i jo ja reposaré en aquesta cadira». «No, no ho puc acceptar. Vostè ja no és jove, i no fa gaire bona cara; torni al llit, si us plau, i jo seuré aquí.» Després d'un llarg estira-i-arronsa, al final vam decidir jaure junts. «No ha de témer res de mi —vaig assegurar-li—; ja soc vell, i no puc satisfer les dones.» Em va semblar completament convençuda.

»Per on anava? Ah, sí! Doncs això, que de cop em vaig trobar al llit amb una comtessa l'amant de la qual podia tirar la porta a terra en qualsevol moment. Ens vam tapar amb les meves dues mantes i no em vaig preocupar de construir el capoll de cada nit. Estava tan nerviós que fins i tot em vaig oblidar del fred. A més, la notava allà, a tocar. El seu cos desprenia una escalfor que jo mai no havia sentit, o potser me n'havia oblidat. Que potser el

meu adversari havia decidit provar una tàctica nova? Els últims anys ja no jugava amb la mateixa intensitat. També hi ha qui juga a escacs per riure; pel que m'han dit, Nimzowitsch tenia el costum de fer bromes als seus adversaris. I en els vells temps, en Morphy tenia fama de ser un humorista dels escacs. «Bona jugada, digna d'un gran mestre», vaig dir al meu adversari. I aleshores em vaig adonar que sabia qui era l'amant de la comtessa: m'hi havia topat algun cop per les escales. Un homenot enorme amb cara d'assassí. Quin final tan divertit per a en Jacques Kohn... morir a mans d'un Otel·lo polonès. Em vaig posar a riure i ella s'hi va unir. La vaig abraçar i me la vaig acostar. No s'hi va resistir. I de cop, es va produir un miracle. Tornava a ser un home! Una vegada, un dijous al vespre, passava prop de l'escorxador d'un poble petit i vaig veure un toro i una vaca copulant abans que els sacrificuessin per al sàbat. Mai no sabré per què s'hi va avenir, la comtessa; potser com a revenja del seu amant. Em feia petons i xiuxiuejava frases dolces. Aleshores vam sentir uns passos feixucs. Algú va picar fort a la porta. La dona va rodolar pel llit i va caure a terra. Jo hauria volgut recitar l'oració dels moribunds, però em feia vergonya presentar-me d'aquella manera davant de Déu... i encara més vergonya davant del meu adversari burleta. Per què havia de donar-li aquest gust? Fins i tot el melodrama té els seus límits. La bestiota de l'altra banda de la porta encara insistia; em va meravellar que la porta no cedís. Ara li estava clavant coces. La fusta gemegava, però resistia. Aleshores el terrabastall es va aturar. Otel·lo se n'havia anat. L'endemà al matí vaig dur el braçalet de la comtessa a una casa de préstecs. Amb els diners que em van donar vaig comprar a la meua heroïna un vestit, roba interior i sabates. El vestit no li anava bé, ni les sabates tampoc, però l'únic que havia de fer era agafar un taxi; això si el seu amant no l'estava esperant a les escales, és clar. Cu-

riosamente, aquella nit l'home va desaparèixer i no va tornar mai més. Abans d'anar-se'n, la comtessa em va fer un petó i em va pregar que anés a visitar-la, però no soc pas tan beneït. Com diu el Talmud: «No hi ha miracles cada dia». I saps què? Resulta que Kafka, malgrat la seva joventut, estava posseït per les mateixes inhibicions que em turmenten ara que soc vell. Aquestes inhibicions feien que tot se li fes difícil, tant el sexe com l'escriptura. Anhelava l'amor amb ànsia, però en fugia. Escrivia una frase i la ratllava de seguida. Otto Weininger també era així, un boig i un geni. El vaig conèixer a Viena; l'home dispensava aforismes i paradoxes sense parar. Va dir una frase que no oblidaré mai: «Déu no va crear les xinxes». Cal conèixer Viena per entendre la magnitud d'aquestes paraules. Però aleshores, qui les va crear, les xinxes? Mira, en Bamberg! Goita com camina amb aquestes cametes curtes, com un cadàver que es nega a quedar-se a la tomba. Potser seria bona idea obrir un club per a cadàvers insomnes. Per què es passa la nit rondant? Per què va als cabarets, si no li fan cap bé? Els metges el van donar per perdut ja fa anys, quan encara érem a Berlín. Però això no li impedia quedar-se al Romanisches Café fins a les quatre de la matinada, xerrant amb les prostitutes. Una vegada, en Granat, l'actor, va anunciar que faria una festa, una orgia amb totes les lletres, a casa seva, i en Bamberg fou un dels convidats. En Granat va manar que tots els homes havien de portar una acompanyant, tant hi feia si era la seva dona o una amant. Però en Bamberg no tenia ni una cosa ni l'altra, així que va pagar una meuca perquè hi anés amb ell. A més, va haver de comprar-li un vestit de nit per a l'ocasió. Els convidats eren exclusivament escriptors, professors, filòsofs i els típics individus que sempre van darrere dels intel·lectuals; tots havien tingut la mateixa idea que en Bamberg, i havien contractat prostitutes. Jo també hi era, anava amb una actriu de Praga a qui coneixia des

de feia molt de temps. Coneixes en Granat? No? És un salvatge. Es beu el conyac com si fos aigua, i es pot menjar una truita de deu ous. Tan bon punt van arribar els convidats, es va despullar i va començar a ballar com un boig amb les meuques, només per impressionar els seus convidats intel·lectuals. Al començament, es van quedar asseguts, mirant-s'ho; al cap d'una estona van començar a parlar de sexualitat. Que si Schopenhauer deia això, Nietzsche allò... Qui no ho hagi vist mai, no s'imagina com en poden arribar a ser, de ridículs, els genis així. I de cop, en Bamberg es va trobar malament. Es va posar verd com l'herba i va començar a suar. «Jacques, això és la fi. Un bon lloc on morir.» Tenia un atac de ronyó, o de fetge. El vaig treure d'allà i el vaig portar a un hospital. Per cert, amic meu, em pots deixar un zloty?

—I dos.

—Què dius ara? Que has robat el Bank Polski?

—He venut un conte.

—Enhorabona. Sopem junts. Et convido.

2

Mentre sopàvem, en Bamberg es va acostar a la nostra taula. Era un home menut, demacrat com un tuberculós, encorbat i sancallós. Portava sabates de xarol i polaines. Al crani punxegut li quedaven quatre cabells grisos. Tenia un ull més gran que l'altre; vermell, botit, espantat de veure's a si mateix. Va recolzar les manetes ossudes a la nostra taula i va dir, amb veu rogallosa:

—Jacques, ahir vaig llegir el llibre que em vas deixar, *El castell* de Kafka. Interessant, molt interessant, però què pretén dir? És massa llarg per ser un somni. Les al·legories haurien de ser curtes.

En Jacques Kohn es va empassar ràpidament el menjar que mastegava, i va dir:

—Seu. Els mestres no han de seguir les normes.

—Però hi ha normes que fins i tot els mestres han de seguir. Cap novel·la no hauria de ser més llarga que *Guerra i pau*. De fet, fins i tot *Guerra i pau* és massa llarga. Si la Bíblia tingués divuit volums, faria temps que estaria oblidada.

—El Talmud té trenta-sis volums i els jueus no l'han oblidat.

—Els jueus recorden massa, això és la nostra desgràcia. Fa dos mil anys que ens van expulsar de Terra Santa, i ara mirem de tornar-hi. És de bojós, no? Si la nostra literatura reflectís aquesta follia, seria genial. Però la nostra literatura és increïblement sensata. En fi, deixem-ho córrer.

En Bamberg es va redreçar i va arrugar el front per l'esforç. Es va allunyar de la taula amb passes petites, arrossegant els peus. Es va dirigir al gramòfon i va posar un disc de ball. Al club d'escriptors tothom sabia que en Bamberg no havia escrit ni una paraula des de feia anys. Ara, de vell, estava aprenent a ballar, influït per la filosofia del seu amic, el doctor Mitzkin, autor de *L'entropia de la raó*. En aquest llibre, el doctor Mitzkin intentava demostrar que l'intel·lecte humà està en caiguda lliure i que la passió és l'única manera d'assolir la veritable saviesa.

En Jacques Kohn va remenar el cap:

—Un Hamlet pocapena. En Kafka tenia por de convertir-se en un Bamberg, i això va ser el que el va portar a destruir-se a si mateix.

—Et va trucar mai, la comtessa? —vaig preguntar-li.

En Jacques Kohn va treure's el monocle de la butxaca, se'l va posar i va dir:

—I si hagués trucat, què? A la meua vida, tot es converteix en paraules. Tot són paraules, paraules... De fet, això és la idea del

doctor Mitzkin: l'home es convertirà en una màquina de paraules. Menjarà paraules, beurà paraules, es casarà amb paraules i s'hi emmetzinarà. Ah, ara m'he recordat que el doctor Mitzkin també va anar a l'orgia d'en Granat. Tenia la intenció de practicar el que predicava, però no hauria pogut escriure *L'entropia de la passió*. Doncs sí, la comtessa em truca de tant en tant. Ella també és una intel·lectual, encara que sense intel·lecte. De fet, encara que les dones fan tot el que poden per mostrar els encants del seu cos, saben tan poc sobre el sentit del sexe com sobre l'intel·lecte. La senyora Tschissik, per exemple. No tenia més que el seu cos; però no hauria sabut explicar què era realment un cos. Avui és lletja. Quan era actriu a Praga encara li quedava alguna cosa... Jo era el primer actor. Ella era un talent de segona. Havíem anat a Praga a guanyar uns quants diners i hi vam trobar un geni, un exponent d'*homo sapiens* en el grau més alt d'autotortura. En Kafka volia ser jueu, però no sabia com. Volia viure, però tampoc no sabia com. Una vegada li vaig dir: «Franz, ets jove, fes el que fem tots». Jo coneixia un prostíbul a Praga, i el vaig convèncer d'anar-hi amb mi. Ell encara era verge. M'estimo més no parlar de la noia amb qui estava promès. Kafka estava fins al coll de fang burgès. Els jueus del seu cercle tenien una meta: convertir-se en gentils, i no pas gentils txecs, sinó gentils alemanys. En resum, que el vaig convèncer que m'hi acompanyés. El vaig conduir a un carreró fosc del gueto vell, on hi havia el bordell, i vam pujar els graons costeruts. Vaig obrir la porta i l'escena semblava preparada: les meuques, els macarres, els clients, la *madame*. Mai no oblidaré aquell moment. En Kafka es va posar a tremolar i em va estirar la màniga. Després va girar cua i va córrer escales avall tan de pressa que vaig tenir por que es trenqués una cama. Un cop al carrer, es va aturar i va vomitar com una criatura. De tornada, passant per davant d'una vella

sinagoga, es va posar a parlar del gólem. En Kafka creia en el gólem, i fins i tot que en el futur potser n'hi hauria un altre. Bé han d'existir paraules màgiques capaces de convertir una pila de fang en un ésser viu: al capdavant, Déu va crear el món pronunciant paraules sagrades, no? Al començament era el Logos. Sí, tot és una gran partida d'escacs. Tota la vida he tingut por de la mort, però ara que tinc un peu a la tomba, ja no en tinc gens. He entès que el meu adversari vol jugar a poc a poc. Continuarà robant-me les peces d'una en una. Primer em va prendre l'atractiu d'actor i em va convertir en un presumpte escriptor; acte seguit, em va robar la inspiració. Després, em va deixar impotent. Però malgrat tot sé que falta molt per a l'escac i mat, i això em dona forces. Que a la meua habitació hi fa fred; doncs que en faci. Que avui no tinc res per sopar; doncs per un dia no em moriré. Ell em saboteja, i jo el sabotejo a ell. Una vegada tornava a casa a última hora de la nit. Feia un fred terrible i de cop em vaig adonar que m'havia descuidat la clau. Vaig despertar el porter, però no en tenia cap còpia. L'home feia pudor de vodka i el seu gos em va mossegar un peu. Abans, m'hauria desesperat, però aquest cop vaig dir al meu adversari: «Si vols que agafi una pulmonia, cap problema». Vaig decidir anar-me'n a l'estació de Viena. El vent gairebé m'hi portaria volant. A aquella hora de la nit m'hauria hagut d'esperar almenys tres quarts d'hora abans no passés el tramvia. Quan passava per davant de l'associació d'actors vaig veure llum en una finestra. Vaig pujar els graons i vaig donar un cop a una cosa metàl·lica amb el peu. Em vaig ajupir i vaig veure que era una clau. La meua! La probabilitat de trobar una clau a les escales fosques d'aquest edifici és d'una entre mil milions, però em fa l'efecte que el meu adversari va témer que li rendís l'ànima abans d'hora. Fatalisme? En pots dir fatalisme, si vols.

En Jacques Kohn es va aixecar i va disculpar-se dient que havia de trucar per telèfon. Jo em vaig quedar assegut, mirant com en Bamberg ballava amb les cames tremoloses en companyia d'una dona de l'escena literària. Tenia els ulls tancats i recolzava el cap al pit de la senyora com si fos un coixí. Semblava que ballés adormit. En Jacques Kohn va trigar molt a tornar, molt més que no cal per fer una trucada. Quan va tornar, el seu monocle brillava:

—Endevina qui hi ha a la sala del costat! —va dir—. La senyora Tschissik! El gran amor de Kafka!

—Què dius ara!

—Li he parlat de tu. Vine, que vull presentar-te-la.

—No.

—Per què no? Una dona a qui Kafka va estimar, val la pena conèixer-la!

—No m'interessa.

—Ets un home tímid, això és veritat. En Kafka també era tímid, tant com un estudiant de ieixivà. Jo, en canvi, no he estat mai tímid, i potser per això mai no he arribat a ser ningú. Benvolgut amic, necessito vint groschen més per als porters: deu per al d'aquest edifici, i deu més per al del meu. Sense diners no puc tornar a casa.

Em vaig treure una mica de quincalla de la butxaca i l'hi vaig donar.

—Tant? Realment, és com si haguessis assaltat un banc... Quaranta-sis groschen! Així, com si res! Bé, si Déu existeix, segur que t'ho recompensarà. I si no existeix... qui és que juga a escacs amb en Jacques Kohn?

Traduït de l'ídix a l'anglès per l'autor i Elizabeth Shub